

МАНСАБ СОХТАКОРЛИГИ ЖИНОЯТИНИ КВАЛИФИКАТСИЯ ҚИЛИШ АСОСЛАРИ

Abdullayev Akmaljon Yo'lchiboyevich

*O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi
"Tergov faoliyati" kafedrasida katta o'qituvchisi*

Имомов Собир Муҳаммадқул ўғли

*Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси
3 курс 320 гуруҳ курсанти*

Абдуназаров Севдиёр Дилшод ўғли

*Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси
3 курс 320 гуруҳ курсанти*

Аннотация: Ushbu maqolada мансаб сохтакорлигини келтириб чиқарадиган асослар, Мансаб сохтакорлиги учун жавобгарликни белгилашда асосий тушунчалар тўлиқ ёритиб берилган.

Калит сўзлар: Мансабдор шахс, Мансаб сохтакорлиги, зарурий белги, Жиноят объекти ва субъекти тушунчалари.

Аннотация: В этой статье рассматриваются основы мошенничества в карьере и ключевые концепции определения ответственности за мошенничество в карьере.

Ключевые слова: Понятия должностного лица, профессионального мошенничества, необходимых признаков, объекта и субъекта преступления.

Annotation: This article covers the basics of career fraud, and the key concepts in determining liability for career fraud.

Keywords: Concepts of official person, Professional fraud, necessary sign, object and subject of crime.

Президентимиз Шавкат Мирзиёев халқимиз азалдан юксак кадрлаб келадиган, хамма нарсадан устун қўядиган “адолат” туйғусини хаётимизда янада кенг қарор топтириш, биринчи даражали вазифа эканига алохида эътибор қаратмоқда¹. Жамиятимизда коррупция турли жиноятларни содир этиш ва бошқа ҳуқуқбузарлик ҳолатларига қарши кўрашиш, уларга йўл қўймаслик, жиноятга жазо албатта муқаррар экани тўғрисидаги қонун талабларини амалда таъминлаш

¹ Мирзиёев Ш.М. “Қонун устиворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш юрт тараққиётига ва халқ фаровонлиги гарови” Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганлигини 24 йиллигига бағишланган тантанали маросимидаги маърузаси – Тошкент 2016 й.

бўйича қатъий чоралар кўриш зарурлиги таъкидланмоқда. 2017 йил 4 январьдан Ўзбекистон Республикасининг “Коррупцияга қарши кўрашиш тўғрисида”ги қонуни кучга киргани коррупцияга барҳам бериш учун барча асосларни яратиб берди. Жамиятда жиноятга нисбатан муросасиз муносабатни қарор топтириш ўта долзарб масала бўлиб, гарчи уни бажариш доирасида масъул идоралар белгиланган бўлсада, унинг тўлақонли рўёбга чиқиши учун ҳар бир фуқаро ўзида масъулият ҳис этса кўйилган мақсад ва муддаолар эчими пайдо бўлади.

«Мансабдор шахс» тушунчаси Жиноят кодекси Махсус қисмининг саккизинчи бўлими (атамаларнинг ҳуқуқий маъноси)да берилган бўлиб, унга кўра, мансабдор шахс деганда, доимий, вақтинча ёки махсус ваколат бўйича тайинланадиган ёки сайланадиган, ҳокимият вакили вазифаларини бажарадиган ёхуд давлат органларида, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларида, мулк шаклидан қатъи назар, корхоналарда, муассасаларда, ташкилотларда ташкилий-бошқарув, маъмурий-хўжалик вазифаларини амалга оширадиган ва юридик аҳамиятга эга ҳаракатларни содир этишга ваколат берилган шахс, худди шунингдек халқаро ташкилотда ёхуд чет давлатнинг қонун чиқарувчи, ижро этувчи, маъмурий ёки суд органида мазкур вазифаларни амалга оширувчи шахс тушунилади²

Мансаб сохтакорлиги деганда, давлат органи, давлат иштирокидаги ташкилот ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи мансабдор шахсининг ғаразғўйлик ёки бошқа манфаатларни кўзлаб расмий ҳужжатларга била туриб сохта маълумотлар ва ёзувлар киритиши, ҳужжатларни қалбакилаштириши ёки била туриб сохта ҳужжатлар тузиши ва тақдим этиши натижасида фуқароларнинг ҳуқуқларига ёки қонун билан кўриқланадиган манфаатларига ёхуд давлат ёки жамоат манфаатларига жиддий зарар етказилиши тушунилади.

Мазкур жиноятнинг ижтимоий хавфлилиги, нафақат, давлат органи, давлат иштирокидаги ташкилот ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг нормал фаолият тартиби бузилишида, балки ушбу жиноят бошқа жиноятлар (масалан, талон-торож, ҳокимият ёки мансаб ваколатини суиистеъмол қилиш ва бошқалар) содир этилишини осонлаштириши ёки яширишида ҳам намоён бўлади.

Жиноятнинг бевосита объекти давлат органи, давлат иштирокидаги ташкилот ёки фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органи нормал фаолият юритишини таъминловчи ижтимоий муносабатлар ҳисобланади. **Кўшимча бевосита объектини** фуқароларнинг ҳуқуқлари, қонун билан кўриқланадиган

² Жиноят ҳуқуқи (махсус қисм), Тошкент 2000 йил 302-318 бетлар; Ахраров Б.Д. Мансабдорлик жиноятлари ҳақидаги қонунлар. (Ўзбекистон Республикасининг янги кодекслари; назария ва амалиёт илмий-амалиянжуман материаллари) тўпламида. Тошкент. 1994 йил 86-88 бетлар; Зуфаров Р.А. Уголовная ответственность за получение взятки. Автореферат. к.ю.н. Ташкент-1994 йил

манфаатлари, давлат ёки жамоат манфаатларини таъминлайдиган ижтимоий муносабатлар ташкил қилади.

Мансаб сохтакорлиги жиноятининг зарурий белгиси – бу жиноятнинг предмети, яъни расмий ҳужжатлар ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил 25 июлдаги 283-сонли қарори билан тасдиқланган «*Расмий давлат ҳужжатларини тайёрлашга буюртма бериш, уларни тайёрлаш, ҳисобга олиш, сақлаш ва топшириш тартиби тўғрисидаги Низом*»³нинг 5-бандига мувофиқ, **расмий ҳужжатлар муайян серия ва тартиб рақамига эга бўлган ҳисобда турадиган ҳужжатлар** ҳисобланади. Мазкур тушунчадан келиб чиққан ҳолда таъкидлаш мумкинки, расмий ҳужжат – бу юридик аҳамиятга эга бўлган муайян факт ва воқеаларни тасдиқловчи, лозим даражада тузилган ва зарурий реквизитлари (штамп, имзо, муҳр, сана, серия ва тартиб рақами) мавжуд бўлган шаклдаги ҳужжатдир.

Жиноятнинг объектив томони мансабдор шахс томонидан қуйидаги ҳаракатлардан бирининг содир этилишида ифодаланади:

- расмий ҳужжатларга била туриб сохта маълумотлар ва ёзувлар киритиш;
- била туриб ҳужжатларни қалбакилаштириш;
- била туриб сохта ҳужжатлар тузиш ва тақдим этиш.

Диплом ишида сохта ҳужжатлар қуйидаги гуруҳларга ажратилган: 1) *шахсини тасдиқловчи сохта ҳужжатлар* (туғилганлик тўғрисидаги гувоҳнома, паспорт, ҳарбий билет); 2) *ҳуқуқ берувчи сохта ҳужжатлар* (таълим муассасасини ёки 12 малака ошириш курсларини тугатганлиги ҳақидаги диплом, сертификат, меҳнат дафтарчаси); 3) *мажбуриятлар юқловчи ёки улардан озод қилувчи сохта ҳужжатлар* (пенсия гувоҳномаси, тиббий комиссиянинг хулосаси).

ЖКда расмий ҳужжат атамасига таъриф бериш ва уни қуйидаги таҳрирда баён этиш таклиф этилган: **«расмий ҳужжат** – шахсини тасдиқловчи, шунингдек, жисмоний ва юридик шахсларга ҳуқуқ бериш ёки ундан маҳрум қилиш ёхуд мажбурият юклаш ёки ундан озод қилиш ёки бошқа ҳуқуқий аҳамиятга эга бўлган факт ва воқеаларни тасдиқловчи, ҳуқуқий оқибатлар туғдирадиган, ваколатли мансабдор шахс томонидан қабул қилинган (тасдиқланган), лозим даражада тузилган ва зарурий реквизитлари мавжуд бўлган ёзма ёки электрон ҳужжат».

Мансаб сохтакорлиги жинояти моддий таркибли бўлганлиги учун мансабдор шахс томонидан модда диспозициясида назарда тутилган ҳаракатлардан бирининг содир этилиши оқибатида фуқароларнинг ҳуқуқлар ёки

³ Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил 25 июлдаги 283-сонли қарори 12 чи хатбошиси.

қонун билан кўриқланадиган манфаатларига ёхуд давлат ёки жамоат манфаатларига **жиддий зарар етказилган вақтдан бошлаб жиноят тугалланган** ҳисобланади.

Мансаб сохтакорлиги жиноятининг субъектив томони айбнинг қасд шаклида ифодаланади. Айбдор расмий ҳужжатларга сохта маълумот ва ёзувлар киритиши, ҳужжатларни қалбакилаштириши ёки сохта ҳужжатлар тузиши ва тақдим этиши ижтимоий хавфлилигини ва бунинг натижасида таҳлил қилинаётган модда диспозициясида кўрсатилган оқибатлар келиб чиқиши мумкинлигини англайди ҳамда уларнинг келиб чиқишини истайди.

Мансаб сохтакорлиги жиноятининг субъекти 18 ёшга тўлган мансабдор шахслар ҳисобланади. Мансабдор бўлмаган шахс томонидан расмий ҳужжатларга сохта маълумот ёки ёзувлар киритилган, улар қалбакилаштирилган, сохта ҳужжатлар тузилган ва тақдим этилган ҳолларда қилмиш Жиноят кодексининг 228-моддаси билан квалификация қилиниши лозим.

Мансаб сохтакорлиги: а) такроран ёки хавfli рецидивист томонидан; б) уюшган гуруҳ манфаатларини кўзлаб содир этилган бўлса, қилмиш Жиноят кодекси 209-моддаси иккинчи қисмининг тегишли бандлари билан квалификация қилинади.

Шундай қилиб мазкур мақолада мансаб сохтакорлигини жиноятининг субъекти, субъектив томони, объект ва объектив томонларини ёритиб беришга ҳаракат қилинди.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси 2022 йил <https://lex.uz/docs/-20596>.
2. Мирзиёев Ш.М. “Қонун устиворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш юрт тараққиётига ва халқ фаровонлиги гарови” Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганлигини 24 йиллигига бағишланган тантанали маросимидаги маърузаси – Тошкент 2016 й.
3. Ўзбекистон Республикаси Жиноят Кодекси. –Тошкент: 2022 й.
4. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексига шарҳлар. –Тошкент: 2021 й.
5. Д.М.Миразов, А.Х.Рахмонқулов “Дастлабки тергов” дарслик. - ИИВ Академияси. Т.2012 й.
6. Подшибякин А.С. “Классификация вопросов, используемых при допросе в состязательном уголовном процессе” -МГОУ. 2007 г.